

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning

Embouchure och Andningsteknik en förutsättning för utveckling?

Mikael Karlsson

”Inriktning/Musik/LAU350”

Handledare: Jan Eriksson

Rapportnummer: HT06-6112-05

Abstract

Examinationsnivå: C

Titel: Embouchure och andning, en förutsättning för utveckling?

Författare: Mikael Karlsson

Termin och år: 11/5

Institution: Högskolan för scen och musik, Göteborg

Handledare: Jan Eriksson

Rapportnummer:

Nyckelord: Embouchure, andning

Jag vill lägga fokus på embouchure och andning för trumpetelever. Min uppfattning är att man måste utbilda trumpetelever nog när det kommer till dessa grundläggande saker inom trumpetspelandets konst. Varför är det så många trumpetare som har problem med embouchure och andning och vad kan man göra åt det? För att få svar på mina frågor har jag letat efter bästa tänkbara utbildningsmaterial för trumpetare och jämfört med de utbildningsmaterial som är väl kända. Jag har gjort intervjuer med trumpetpedagoger, för att få deras syn på trumpetundervisning och för att se vad de använder för typ av material. Jag har även tittat på om man har en annorlunda syn på musikutbildning i USA, som är ett land som producerar väldigt många skickliga trumpetare. Det jag har kommit fram till är att musikundervisningen verkar vara knuten till samhället i övrigt. I USA har man en allmän uppfattning om att en musiker ska vara tekniskt skicklig och detta tror jag speglar av sig i undervisningen och det är därför det kommer så många bra trumpetare därifrån. Trumpeten är ett tekniskt sett mycket svårt instrument att behärska och därför måste man extra nog med de grundläggande tekniska bitarna vid undervisningen. Om man lyckas med att undervisa grunderna så tror jag att fler elever lär sig hitta den glädje och motivation som krävs för att de ska orka öva så mycket som det behövs när man spelar trumpet och då kanske färre trumpetelever slutar på våra musik- och kulturskolor.

Innehållsförteckning:

1. Inledning	4	
1.1 Syfte och problemformulering	5	
1.2 Terminologi	6	
1.3 Metod och material	6	
1.4 Vad använder svenska trumpetlärare för undervisningsmaterial		7
2. Bakgrund	8	
2.1 Historisk bakgrund	8	
3. Resultatredovisning	10	
3.1 Trumpetpedagoger	10	
3.2 Läromedel	11	
4. Resultatanalys	13	
4.1 Embouchure	13	
4.2 Andning	17	
5. Slutdiskussion	19	
6. Källförteckning referenser	20	

1. Inledning

Jag började söka efter ett effektivare sätt att spela trumpet på, efter att jag hade tagit mig in på musiklinjen på en folkhögskola, med hjälp av ren vilja. Min spelteknik var urusel och efter de ynka ca tio minuterna som spelprovet i ansökningen varade, var jag väldigt trött i läpparna trots att jag hade övat ganska mycket inför detta prov. När utbildningen väl började fick jag hjälp av en trumpetpedagog som började få in mig på rätt spår med hjälp av diverse övningar och jag började även söka information på internet. Det var då jag började inse hur otroligt viktigt det var att göra på rätt sätt för att någon gång i framtiden kunna spela förstatrumpet i ett storband, vilket var min dröm då! Att öva mycket gjorde ingen nytta om man inte övade rätt! Jag gjorde massor av fel när jag spelade och dessa fel hade fått mig att fastna på en tröskel som jag inte kom över. Att uppleva att man har fastnat på en tröskel upptäckte jag att jag inte var ensam om. Överallt i min omgivning stötte jag på trumpetare som hade problem med antingen höjddregistret, uthålligheten, tonkvalitén, eller någon annan del av den rent tekniska biten av trumpetspelet, men det var ingen som klagade över att de inte kunde spela melodier på sitt instrument. Ska det vara så här, tänkte jag? Borde inte de flesta personer som spelat trumpet i uppåt femton år ha en ganska bra teknik? Istället var det så att det var ett fåtal som hade både bra ton, bra höjd och bra uthållighet osv och då talar jag inte om extremerna som med lätthet spelar ett c5 i sömnen, utan snarare om att kunna spela upp till g3 med bra tonkvalitet och inte vara trött i embouchuren efter fyrtio minuter. Det måste finnas en orsak till detta och det borde inte bero på att de som har spelat så pass länge inte är intresserade av att lära sig, för då hade de förmodligen slutat spela för länge sedan. Det måste ha att göra med något annat. Jag vill med bakgrund till detta se hur trumpetundervisningen på svenska kultur- och musikskolor ser ut vad det gäller utvecklingen av en bra embouchure och andning. Min egen uppfattning är att trumpetundervisning i Sverige bedrivs på ett annat sätt än i USA vilket är ett land som producerar otroligt många tekniskt skickliga trumpetare. Visserligen är USA ett väldigt stort land jämfört med Sverige, men jag tycker ändå att jämförelsen i hur trumpetundervisning bedrivs är intressant. Om det nu är stora skillnader i hur undervisningen bedrivs vill jag ta reda på varför.

Vilka kunskaper har svenska trumpetlärare gällande embouchure och andning?

Är det så att de flesta trumpetlärarna som är verksamma i Sverige har fullständiga kunskaper om hur man lär ut en bra andningsteknik och en korrekt embouchure? Om det inte är så, så vill jag veta vad det beror på! Kanske har vissa av de som blivit trumpetlärare, blivit det just på grund av att de själva inte har haft några större problem med trumpettekniken. Då de inte har haft problem har de aldrig behövt fundera över det och kanske heller aldrig behövt lära sig vad som är viktigt och inte viktigt när det gäller embouchure och andning. I Sverige finns inte samma "high note"-tradition som i USA och då kanske en riktigt bra teknik inte är något som man strävar efter om man inte har ett särskilt intresse för det? Det kan också vara så att man som trumpetlärare i en svensk musik- eller kulturskola jobbar under en sådan tidspress att man helt enkelt inte har någon möjlighet att hjälpa elever som har teknikproblem. För ca femton år sedan var det inte ovanligt att man som elev hade fyrtio minuter enskild undervisning per vecka, att jämföras mot nutidens tjugo minuter per vecka, alltså en halvering av undervisningstiden. Man kan förstå att industrier och liknande, som tillverkar saker kan producera en viss detalj på halva tiden om de exempelvis skaffar sig en ny robot som kan göra jobbet dubbelt så snabbt med samma resultat, men det går inte att hitta några robotar som kan hjälpa barn att lära sig en sådan sak som att spela trumpet. För att lära sig spela trumpet krävs det, särskilt i början, mycket vägledning av någon som kan allt in i minsta detalj. Detta ställer väldigt höga krav på lärarna då de måste hitta sätt att fortfarande lära eleverna lika mycket trots att de har mindre tid på sig. Man behöver som lärare kunna de effektivaste metoderna och använda sig av bästa tänkbara material som finns på marknaden för att överhuvudtaget ha en chans att lyckas. Det är inte alltid så lätt att jämföra sport med musik, men jag ska försöka mig på det ändå. Jag har över tio års erfarenhet som tennistränare och när jag började undervisa i tennis hade jag ingen utbildning i det förutom att jag var tävlingsspelare själv. Jag gick därför kurser för att få tränarlicens

och för att jag ville få mer kunskap om vad man skulle tänka på när man lärde ut tennis. De som undervisade på kurserna tillhörde de bästa ungdomstränarna i Sverige och de hade lång erfarenhet av vad som fungerade och inte fungerade. Det som slog mig på första kursen var att det de fokuserade på mest var teknik. Varför skulle jag som var sjutton år gammal och hade spelat tävlingstennis i flera år behöva lära mig hur man slår en bra forehand, det kunde jag ju redan? Jag trodde att man mest skulle få lära sig övningar som barnen tyckte var kul! Självklart var de inte ute efter att lära mig slå en bra forehand utan de ville lära mig att förstå hur man slår en bra forehand. Det räcker inte alltid att kunna något själv om man ska lära ut det, man måste förstå vilka detaljer som gör att man exempelvis har en bra forehand och även inse vilka detaljer som inte påverkar det hela. Med detta som bakgrund fick jag en annorlunda inställning till undervisning. Det pratas mycket om att barn måste ha roligt när det lär sig något och det tycker jag är självklart, men det som är intressant är inte att de ska ha roligt utan vad som gör att de har roligt! Enda anledningen till att jag fortfarande efter tjugo års tennisspelande tycker att det är lika roligt är att jag känner att jag behärskar det tillräckligt bra. Det som ger den riktigt stora glädjen är inte när man lyckas slå någon i en match, utan det är när man lyckas slå den där hårda raka backhanden precis vid linjen utan att man känner någon som helst ansträngning. Jag tror att det är likadant när man ska lära elever att spela trumpet. Istället för att se till att eleverna har roligt med något de inte behärskar kan man istället se till att de lär sig behärska något och upptäcka att det är roligt!

Vad använder svenska trumpetlärare för undervisningsmaterial?

Finns det något riktigt bra undervisningsmaterial på marknaden för just embouchure och andning?

Använder trumpetlärarna bra undervisningsmaterial för embouchure och andning eller får det sättas åt sidan för att nybörjareleverna ska lära sig melodier snabbt?

Vad lägger svenska trumpetlärare generellt sett störst vikt vid? Är det melodiinläringen, eller är det utvecklingen av en god grundteknik och bra tonbildning. Vad kan detta bero på, vad kan man göra åt det, om det nu är ett problem? Jag tror aldrig att det har hänt att man i grundskolans matematikundervisning börjar med ekvationer innan man kan exempelvis addition, så varför ska man göra det i trumpetundervisning? Visserligen kanske ekvationer är roligare, men det borde bli väldigt mycket svårare att lära sig dem om man inte kan grunderna!

Kan det vara svårt att undervisa trumpetsteknik effektivt på grund av att samhället ser ut på ett visst sätt?

1.1 Syfte och problemformulering

Varför är det viktigt att man har kompletta kunskaper inom embouchure och andning när man jobbar som trumpetpedagog?

Jag vill belysa de detaljer som är viktiga när det gäller utvecklingen av embouchure och andning.

Vad är en bra embouchure och hur fungerar den?

Hur hjälper man eleverna att utveckla en bra embouchure och andning?

Hur upptäcker man en dåligt fungerande embouchure och hur går man till väga för att rätta till detta problem?

Hur upptäcker man en dåligt fungerande andning och hur går man till väga för att rätta till detta problem?

Varför är det så viktigt att trumpetelever får bra utbildning i embouchure och andning?

Kan det vara så att brasselever slutar på musik- eller kulturskolan p.g.a. att de inte utvecklas tillräckligt eller är det främst andra faktorer som bidrar till att förhållandevis många ger upp?

Vad är det som gör att USA producerar så otroligt många bra trumpetare, beror det enbart på att landet är så stort eller är det andra faktorer som spelar in?

1.2 Terminologi

Embouchure, vad är det?

Ordet kommer från franskans bouche som betyder mun, hela ordet embouchure betyder i sin tur utlopp!

Nationalencyclopedin ger följande förklaring: "Läpparnas allmänna kondition hos en blåsare respektive anpassningen av läpparna vid spel". (http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=161881&i_word=embouchure)

Grove Musik Online ger denna förklaring av embouchure: "The coupling mechanism, during the playing of a wind instrument, between the air supply of the player and the instrument. (http://www.grovemusic.com.ezproxy.ub.gu.se/shared/views/article.html?from=search&session_search_id=670740891&hitnum=1§ion=music.51269)

Dessa båda förklaringar skiljer sig åt en aning. Grove Music Online tycker jag ger en mer generell förklaring av ordet embouchure än vad NE gör. Jag är inte riktigt överens med NE:s förklaring där de talar om läpparnas allmänna kondition, vilket jag inte anser har något med ordet embouchure att göra, utan snarare om i vilket skick embouchuren är. Att två stora lexikon ger aningen olika förklaringar till ordet embouchure, ger en bild av att det är ett svårt ord att förklara innebörden av exakt. Om man vill diskutera konditionen på embouchuren, så kan man säga att det handlar om hur noga man kan kontrollera formationen och hur länge man kan hålla den.

Min egen uppfattning är att ordet embouchure borde förklaras som "mun- samt ansiktsmuskulatur och dess formation vid spel av ett blåsinstrument". Mer tydligt förklarat kan man säga att man menar just muskulaturen, men man pratar inte om embouchure förrän muskulaturen formas (anspänns) för att kunna ge ton i ett instrument. En som har undersökt det här med embouchure mycket grundligt är den amerikanske trumpetpedagogen Clint "Pops" Mc Laughlin och på den hemsida han driver kan man läsa en hel del om just embouchure. Där får man känslan att han anser att ordet embouchure står för mun/ansikts -formation med syfte att möjliggöra spel på det aktuella instrumentet. (www.bbtrumpet.com/works1.html) Man kan även läsa hans bok *How the chops work* där det bl a finns bilder på olika typiska embouchurer och ingående förklaringar till hur dessa fungerar.

1.3 Metod och material

För att samla information till mitt arbete har jag använt mig av tre olika metoder, intervjuer, läromedelsgranskning samt sökning på internet. Jag började med att ringa trumpetpedagoger som fick svara på frågor om vad de använder för undervisningsmaterial och i vilka åldrar de använder olika material. De fick även berätta hur de använder materialet och vad de tycker är viktigast när det gäller trumpetundervisning. Anledningen till att jag valde just dessa pedagoger som informanter, var att de kommuner som de är verksamma i är kända för att ha en ganska stark blåsinstrumentstradition. Dessa telefonintervjuer dokumenterade jag med egna anteckningar. Jag var noggrann med att inte själv leda in samtalen på embouchure och andningsteknik, utan lät informanterna berätta själva om vad de använde för böcker, samt undervisningstekniker.

Jag gjorde även en intervju med Lasse Lindgren som är en mycket anlitad och respekterad lead- och jazztrumpetare och som har hela världen som sin arbetsplats. Han fick svara på frågor som rör utbildningen i embouchure och andning. Hans åsikter om spelteknik och övning, samt vad han tycker är viktigt, fick ta stor plats i intervjun. Denna intervju spelade jag in med hjälp av mini-disk, för att sedan skriva ut hela intervjun i klartext. Jag valde honom för att jag anser att han är en av de mest kompetenta trumpetare som finns. Man blir inte så bra som honom av enbart begåvning och tur utan det kräver kunskap och massor av övning, så han, om någon, borde ha kloka saker att yttra om ämnet. De läromedel som jag har tittat på har jag delat in i olika grupper. Dels de böcker som används mest i svensk trumpetundervisning; *JB Arbans trumpetskola*, *HL. Clarke Technical studies for the cornet* och *Blåsbusböckerna*, dels amerikansk litteratur som går att få tag på via internet; *The No Nonsense Trumpet From A-Z*, *Trumpet FAQ's*, *The Pros Talk Embouchure*, *How The Chops Work*, *Air On The Move (Extended range and endurance on the trumpet)*, *30 Minutes A Day*

(*How to improve on a limited practice schedule.*), *Chops Builder* och *The Next Level*. Jag har även tittat på boken *Trumpet Technique* (Dale, 1965). Jag valde dessa läromedel för att se vad som skiljer mellan de böcker som används mest i Sverige och de böcker som finns att tillgå i USA (och i Sverige om man bara ger sig ut på internet och letar upp dem). De enda svenska böckerna i sammanhanget är egentligen Blåsbusböckerna och det är nybörjarinriktade spelböcker, som inte innehåller särskilt mycket text. Jag har huvudsakligen undersökt vad som skrivs om embouchure och andning i dessa alla ovanstående böcker och även använt mig själv som försöksperson, för att testa det som påstås.

Jag har även läst Torgil Perssons bok *Den kommunala musikskolans framväxt och turbulenta 90-tal*, för att få lite mer övergripande bild av hur den svenska musikutbildningen har sett ut.

Jag använde mig även utav internet, då jag sedan tidigare kände till vissa sidor med mycket bra information om embouchure och andning. I detta arbetet har jag använt mig av <http://www.bbtrumpet.com> då det är en hemsida med mycket hög kvalitet gällande informationen.

1.4 Vad använder svenska trumpetlärare för undervisningsmaterial?

Jag har ringt runt till ett antal trumpetlärare för att försöka få en bild av vad för slags undervisningsmaterial svenska trumpetlärare använder till sina elever och vad materialet i huvudsak syftar till att lära eleverna. Det vanligast förekommande materialet som används för nybörjare är *Blåsbuss*-böckerna, av Jan Utbult, som bygger på ett antal låtar, med inspelat komp på tillhörande cd-skiva. Det vanligaste teknik/övnings-böckerna som används är *J.B. Arbans trumpetskola* och *H.L. Clarke, Technical studies for the cornet*. *J.B. Arbans trumpetskola* innehåller huvudsakligen teknikövningar, men har även ett avsnitt innehållandes etyder, medans *H.L. Clarke, Technical studies for the cornet* är en ren teknikbok. Dessa böcker är allesammans notbaserade, dvs de innehåller mestadels noter istället för text. Ingen av de pedagoger jag ringde och intervjuade uppgav att de använder sig av textbaserade informationsböcker i sin undervisning. En av dessa informanter använder sig delvis av ett undervisningsmaterial som han och hans kollega har tagit fram. Detta material har samma typ av uppbyggnad som *Blåsbuss*-böckerna, men med en något annorlunda progression, idén är dock densamma, dvs en bok med tillhörande cd-skiva. Förutom detta material använder han sig främst av *J.B. Arbans trumpetskola* och *H.L. Clarke, Technical studies for the cornet*.

2. Bakgrund

I inledningen skriver jag om hur jag själv har haft problem med min trumpetsteknik och hur många jag känner haft liknande problem med sin embouchure och andning. Precis som inom andra områden spelar givetvis de personliga, fysiska förutsättningarna en viss roll för hur bra man lyckas med något, men man ska inte överdriva vikten av dem. Det är väldigt lätt att skylla på fysiska faktorer om man inte riktigt vet hur man ska tackla ett visst problem. Så länge det inte rör sig om väldigt extrema fysiska avvikelser, så kan vem som helst utveckla en fin ton, ett brett register och bra uthållighet som trumpetare. Det som sätter de största gränserna är hur väl man lyckas anpassa sina egna förutsättningar till det man ska göra, inte förutsättningarna i sig självt. Om man lyckas anpassa sina egna förutsättningar optimalt i förhållande till uppgiften, kommer man att nå resultat mycket snabbare än om man inte lyckas särskilt bra med anpassningen och det är dessa snabba resultat som lägger grunden för motivationen. Mina erfarenheter från dels min tid som tennistränare säger mig att det bästa sättet att finna motivation och glädje inom något är att man upplever en tydlig positiv utveckling, därför tycker jag att det är viktigt att elever på musik- och kulturskolor får alla möjligheter till detta. Inom musik- och kulturskolorna ger man inga betyg och utbildningen är frivillig vilket ställer höga krav på lärarnas förmåga att göra utbildningen till något som eleverna upplever som meningsfullt. För att eleverna ska kunna finna denna motivation måste de se att deras ansträngningar ger resultat och för att nå dessa resultat inom trumpetspel måste de utveckla en bra trumpetsteknik. "A student who wins a medal for a trumpet solo will gain a more positive attitude toward music than one who doesn't, and therefore will have pleasant associations with the instrument." (Abeles, Hoffer Klotman, 1984, sid. 143) När en elev kommer som nybörjare till skolan så brukar det inte ta särskilt lång tid innan han eller hon får ton i trumpeteten, problemen brukar uppdagas efter ett tag och då är det vanligast att man ser register- och uthållighetsproblem. Detta måste självfallet inte bero på en dålig teknik, utan kan lika gärna bero på för lite övning, men om det beror på dålig teknik så måste man snabbt få in eleven på rätt spår för att denne inte ska tröttna o kanske sluta spela. Det är utan tvekan bättre ju tidigare man upptäcker problem, men man måste ge eleven en viss tid att anpassa sig till instrumentet innan man uteslutande kan påstå att elevens teknik inte är bra. För vissa elever faller faktiskt allt på plats utan att man som lärare behöver korrigera något alls, men detta är inte så vanligt. Det kanske kan låta tråkigt att gå in på saker som embouchure så tidigt i en trumpetelärs karriär, men då bör man tänka på att känslan av att utvecklas på sitt instrument är en oslagbar motivationsfaktor. Just elevernas motivation till av öva är mycket viktig, då barn och ungdomar har så mycket andra fritidsintressen att välja på nu för tiden. Det kan finnas många anledningar till att elever slutar på musikskolan, men en anledning som jag tycker man borde fokusera på är bristen på snabb utveckling.

2.1 Historisk bakgrund

Titta på den amerikanska talkshowen "Late Night With Conan", eller varför inte "Jay Leno" eller ännu bättre "Late Night Show With Dave Letterman" så kan man se vad jag misstänker kan vara en anledning till att trumpetundervisningen ser annorlunda ut i USA än i Sverige. Dessa shower är omåttligt populära i USA och varje kväll kan man höra och se makalöst bra trumpetare som spelar fräck musik med höga toner och har det som sitt jobb. Denna typ av "forum" finns inte i Sverige och det tror jag påverkar statusen för trumpeteten som instrument. Givetvis kan man då och då se trumpetare som är med i olika band i svensk tv, men då är de allt som oftast i bakgrunden och får ingen större chans att synas. Om fler sådana här sk "high-note"-trumpetare hade syns i Sverige så hade säkert fler elever velat lära sig att spela på det sättet och det hade i sin tur ställt högre krav på lärarna, för det går inte att spela på det sättet utan en mycket bra teknik! Detta kanske skulle kunna vända på det, generellt över landet, ständigt sjunkande antalet trumpeteläver på kultur- och musikskolor. Om elever fick riktigt bra teknisk trumpetundervisning, så skulle de utvecklas snabbare och då skulle säkert spelglädjen öka vilket skulle kunna resultera i att färre elever slutar spela efter något eller några år.

Den svenska kommunala musikskolan började byggas upp under 1940-talet och "musikledarna

rekryterade sin lärarpersonal bland militärmusikerna till stor del och till viss del även genom en arbetsförmedling för arbetslösa musiker.” (Persson, 2001, sid 128) Eftersom dessa musiker oftast inte hade någon pedagogisk utbildning, så var de tvungna att enbart använda sig av sina egna kunskaper som de hade fått genom sitt musikerliv. Jag tror att detta kan ha påverkat framförallt den tekniska biten av trumpetundervisningen eftersom de fick lita fullständigt till det som hade fungerat för dem själva istället för att bygga undervisningen på kunskaper som var vetenskapligt framtagna. Ett av problemen med att lära ut just en bra embouchure är att vara medveten om att det inte finns någon exakt mall för en bra embouchure, men att det finns vissa saker som måste ske för att man ska kunna utveckla en bra embouchure. Om man som lärare bara litar till det som fungerar för en själv är det mer tur eller otur som påverkar om man lyckas få eleverna att utvecklas optimalt eftersom det är så många individuella faktorer som påverkar vad man som lärare bör fokusera på.

Om man tittar på hur undervisning har utvecklats inom andra områden än trumpetsteknik, så ser man att man mer och mer förlitar sig till de metoder som för tillfället är de mest effektiva enligt vetenskapen. Man lär inte ut saker baserade på kunskaper och förutsättningar som var aktuella för femtio år sedan, utan tar hänsyn till att material och andra påverkande faktorer har utvecklats. En sak som har utvecklats mycket inom musik- och kulturskolor är att man inför ensemblespel vid lägre åldrar, delvis för att man upptäckt att barn lär sig musicera bättre i grupp, men detta kan innebära problem för en trumpetare med bristfällig teknik. Om man som lärare är skicklig på att ge eleven de nycklar som krävs för att utveckla en god teknik, så kommer eleven förhållandevis snabbt få en bra grund att stå på, men om eleven ska musicera tillsammans med andra och inte har hunnit få stabilitet i tekniken, så kan både embouchure och andning försämrats av ensemblespelet, eftersom eleven då får så mycket annat att tänka på, som exempelvis samspel och notvärden.

En anledning till att man ser så många tekniskt skickliga trumpetare i USA skulle kunna vara amerikanernas syn på hur en professionell musiker bör vara. ”Americans also agree that *performance quality* and *skill* are important determinants of who is a professional musician.” (Bruhn, 1995, sid 28) Om det är på det här viset, så är det inte konstigt att så gott som alla amerikanska trumpetare man ser och hör är oerhört tekniskt skickliga. Det ligger en status i att ha en enorm kapacitet och även i att visa upp den i USA. I Sverige är den allmänna uppfattningen att man räknas som professionell musiker om man tjänar så mycket pengar på musikeryrket att man kan leva på det. Man måste inte vara skicklig, det räcker att man exempelvis kan förmedla en viss känsla. Den ute i samhället allmänna synen på musikers professionalitet smittar givetvis av sig på musikutbildningen och vad som är viktigt inom utbildningen. Om det inte är viktigt att vara tekniskt skicklig som musiker, så blir ju inte heller detta en viktig del av utbildningen. Om du däremot måste vara tekniskt skicklig för att bli respekterad som musiker, så kommer även utbildningen att påverkas av detta.

3. Resultatredovisning

3.1 Trumpetpedagoger

De brasspedagoger som jag intervjuade via telefon är huvudsakligen verksamma inom olika kommunala musikskolor och har därför hand om undervisning på brassinstrument, brassensembler, musikkårer och övrig gruppundervisning. Mitt största intresse när jag intervjuade dessa pedagoger var att få reda på vilken typ av litteratur de använde sig av i den enskilda undervisningen. Ingen av dessa använde sig av något särskilt material för just embouchure och andning utan de material som användes var huvudsakligen notbaserade. En gemensam nämnare för dessa pedagoger var att de tyckte att ensemblespel, samt spel till komp var de viktigaste komponenterna i deras undervisning. Jag kunde självklart ha lett in samtalen på embouchure och andning, för att få information om vad de hade för kunskaper inom dessa ämnen, men genom att jag inte gjorde det, fick jag ju indirekt svar på vad de ansåg var av störst vikt i deras undervisning. Även om det var en liten grupp informanter, så var utslaget av intervjuerna så pass enhälligt att jag tycker att man kan dra vissa slutsatser av dem. Ingen av dem nämnde utvecklandet av en god embouchure som en viktig del av undervisningen.

Ingen av dem uppgav att de använde sig av textbaserade kunskapsböcker i sin undervisning.

Lasse Lindgren, som jag gjorde en mer djupgående intervju med är huvudsakligen verksam som musiker, men undervisar även i trumpet på Musikhögskolan i Göteborg. Jag har under min tid på Musikhögskolan haft honom som lärare och har därför sett hur han undervisar. Lasse berättade i intervjun att han som ung hörde Maynard Fergusson, en av tidernas största höjdtrumpetare, och att han då genast tänkte att -sådär vill jag också spela. Lasse tittade på en bild på Maynard Fergusson och såg då hur han formade sina läppar och försökte sedan göra likadant och genom att experimentera och öva väldigt mycket lyckades Lasse så småningom utveckla en otroligt stor ton och ett enormt register. Tack vare att han själv experimenterade så mycket, så lärde han sig, den tunga vägen, de "hemligheter" som man behöver känna till för att utveckla en bra trumpetsteknik. När jag började studera för honom hade jag haft problem med min teknik länge och egentligen aldrig haft särskilt bra teknik, trots att jag hade övat mycket. Lasse kunde då tack vare sina kunskaper sätta fingret på vad jag behövde göra och inte göra för att börja utvecklas åt det hållet jag ville och jag fann en glädje i att öva som inte hade funnits där på länge. Jag tror inte att detta beror på att Lasse Lindgren använder sig av speciella pedagogiska metoder som är mycket bättre än många av de övriga trumpetlärares metoder jag har stött på tidigare, men däremot har han en kunskap om trumpetsteknik som är större än de flestas.

I min intervju med Lasse så pratade vi om hur det ser ut på musikskolor och högskolor vad det gäller utbildning i andning och embouchure. Han berättade följande:

För det första är det ju väldigt få som snackar om det i utbildningar och sånt där, det känns som att den mest eftersatta grejen är andningsteknik, som trumpetlärare på musikskolor och sånt där. Nu vet inte jag hur det är nu för tillfället, men det som är mest frapperande är ju att det är ju det som är det viktigaste och själva grunden till hur man ska få ljud i en trumpet, det är ju att man alltså blåser, det är ju ett blåsinstrument, det tycker jag är konstigt! Även högt upp i utbildningen, högsta nivåerna i utbildningen i Sverige...det är väldigt många som snackar om "använd stödet", men det är ingen som förklarar hur man gör liksom, alltså..vad är det, vad gör man liksom?

Den kan ju inte vara så att vissa pedagoger inte vill berätta hur man använder stödet, det måste ju bero på att det är väldigt svårt att förklara om man inte själv är absolut helt säker på hur det ska fungera. Att det är så svårt att förklara har att göra med att man oftast tror att man gör på ett visst sätt själv, trots att man gör på ett helt annat sätt. Att det inte pratas så mycket om andning tror jag beror på att det inte finns någon tradition i att prata om det i Sverige. Det är inte så att svenska trumpetpedagoger i allmänhet inte vill eller kan prata om andning med sina elever, men traditionen gör att man ofta fokuserar på andra saker som exempelvis hur man fraserar en viss melodi. En liknelse kan vara att man som tennistränare lär sina elever att öka precisionen på sina slag genom

att de får sikta på en viss punkt på banan. Gör de detta tillräckligt mycket, så kommer de att bli bättre på att träffa i närheten av den punkten, men om de sedan ska börja slå hårdare, så blir det omöjligt för dem att träffa om de inte har lärt sig att slå bollen med topspin. Finns inte grundtekniken, så stannar man förr eller senare i utvecklingen och ofta då på en onödigt låg nivå. Det råder ingen tvekan om att det är en svår uppgift som trumpetpedagog i dagens musik- och kulturskolor att ens ha tid att gå in på grundtekniken noga. Att ha tjugo minuter till förfogande vid trumpetundervisning är inte på något sätt idealiskt. Tyvärr är detta något man måste rätta sig efter, så länge det inte satsas mer pengar på kultur.

En sak som jag misstänkte på förhand var att de trumpetlärare som var klassiskt skolade skulle fokusera mer och tidigare på den rent speltekniska biten än vad de lärare som är afroskolade gör. Här visade dock min rundringning att det inte fanns några som helst skillnader som kunde härledas till vilken genre trumpetlärarna var skolade i.

3.2 Läromedel

För den som vill lära sig mer om embouchure och andning så är Clint McLaughlins böcker enligt mig det just nu bästa materialet som finns att tillgå av det jag har hittat. Det som är annorlunda med dessa böcker jämfört med många andra trumpetböcker på marknaden är att de huvudsakligen är textbaserade istället för att vara uppbyggda kring övningar. Dessa böcker talar, med hjälp av ord och bilder, om hur man ska göra för att utveckla en bra teknik. Att dessa böcker inte är särskilt kända i Sverige kan bero på att man endast kan beställa dem direkt av Clint McLaughlin via internet. Om man som trumpetlärare känner att man lyckas få så gott som alla sina elever att utveckla en mycket bra teknik, så kanske inte dessa böcker fyller särskilt stor funktion, men om man upplever att vissa elever har problem med tonbildning, uthållighet eller register, så kan böckerna vara till mycket stor hjälp. Eftersom dessa böcker är mer eller mindre rena textböcker skrivna på engelska, så tycker jag att de främst riktar sig till lärare och lite äldre elever, men att informationen i dem bör användas när man undervisar även unga elever. Man måste givetvis ha teknikövningar och musik att spela och detta kan man med fördel hämta från andra böcker såsom *J.B. Arbans trumpetskola*, *H.L. Clarke, Technical studies for the cornet*, samt *Blåsbus*-böckerna. Dessa böcker används flitigt i svenska musik- och kulturskolor, just för att de innehåller bra övningar och bra musik. *Blåsbus*-böckerna har jag provat både under min praktik och under olika vikariat som jag haft och jag tycker att de är mycket bra för att utveckla lyssnandet hos eleverna och få dem att lita till både öron och ögon istället för att skilja gehörsspel och noter åt. *J.B. Arbans trumpetskola* är en teknikinriktad bok med många bra övningar och ett visst inslag av etyder och ett antal sidor text i början som handlar bland annat om embouchure och andning. Denna textinformation bör man dock ej ta på för stort allvar då den är allt annat än bra, den är på flera punkter helt felaktig. Om en trumpet elev inte har en skicklig lärare som kan vägleda denne genom informationen och plocka ut det som är riktigt och oriktigt föreligger det en stor risk att eleven utvecklar en dålig teknik och han eller hon kommer därför inte att kunna tillgodogöra sig de positiva effekter som övningarna i boken kan ge. *H.L. Clarke, Technical studies for the cornet* är en ren teknikbok som även den har många bra övningar under förutsättning att man får vägledning av en duktig trumpetpedagog som vet hur övningarna ska spelas för att ge maximalt resultat. *H.L. Clarke Technical studies for the cornet* är huvudsakligen inriktad på fingerteknik, men det ges ändå övriga instruktioner till hur övningarna ska spelas. Även här är informationen bristfällig. Om man läser i instruktionen till första övningen i boken står det ”Tighten the lips slightly in the ascending lines, loosen them in descending lines.” (Carl Fisher, 1984, sid 5) Det står alltså ingenting om hur man ska spänna och slappna av läpparna. Även här är det upp till läraren att ha vetskap om den extra information som krävs. Jag tycker att man bör kombinera alla dessa böcker i undervisningen, för att undvika att man kör fast med elever som har problem med embouchuren eller andningen. Givetvis är det viktigt att lära sig spela melodier och musicera tillsammans, men det är sällan inom dessa områden som elever stannar i utvecklingen och i de fall de gör det, beror det mer eller mindre alltid på brister i andning och embouchure. Nu är det ju inte så att alla som lyckas utveckla en bra

teknik automatiskt blir fantastiska trumpetare eftersom det är mycket annat som krävs, men man blir garanterat inte en fantastisk trumpetare utan en bra teknik.

Jag trodde på förhand att det knappast skulle vara någon som använde sig av material som i huvudsak syftar till inläring av en bra spelteknik, utan snarare att det skulle röra sig om material som syftar till att lära eleverna att spela låtar. Detta var också resultatet av min rundringning, då det visade sig att ingen av de jag pratade med använde något som helst teknikinriktat material förrän tidigast två till tre år efter att eleven börjat spela, i vissa fall så sent som under elevens femte spelår. Då rörde det sig huvudsakligen om böcker som *J.B. Arbans trumpetskola* och *H.L. Clarke, Technical studies for the cornet*. Detta betyder dock inte att dessa trumpetpedagoger inte kan ha gjort teknikövningar med sina elever tidigare, utan visar bara på vilket material som används.

Det vanligast förekommande materialet som används för nybörjare är *Blåsbus*-böckerna, av Jan Utbult, som bygger på ett antal låtar, med inspelat komp på tillhörande cd-skiva. Dessa böcker ger ingen som helst vägledning i hur man spelar tekniskt korrekt, därmed inte sagt att det är dåliga böcker, tvärtom, men det lägger över ansvaret på läraren att lära ut en bra teknik. Eftersom det inte står något om spelteknik i dessa böcker, innebär det att eleverna helt enkelt får komma ihåg det som läraren eventuellt nämner på lektionstid och kan sedan inte kontrollera dessa uppgifter i någon bok när han eller hon sitter hemma och övar. Detta tror jag gör att eleven tappat fokus på den speltekniska biten och tyvärr kanske drar på sig en bristfällig teknik, som några år senare kan vara svår att få bukt med. Clint "Pops" McLaughlin skriver i sin bok *The No Nonsense Trumpet From A-Z* följande:

I soon found out that what very little information there was for me to use was either contradictory, or incomplete. I wasted a lot of time taking lessons from band directors and college professors. Some said the key was to tighten up, but they never said how. Some said that the key was to find the right mouthpiece. The only mouthpiece information offered was, "well Bill Chase plays this." Great. How was his mouth formed? How large were his lips? How large a mouth cavity did he have? What about his throat? How long are these people going to give blind advise? One of these instructors had a doctorate in Applied Music with Trumpet as his major. Even though he could only play a high "F" he offered me advise; a complete embouchure change. Some of these people were only wasting their student's time, others were true career wreckers." (McLaughlin, 1995, sid.5)

4. Resultatanalys

4.1 Embouchure

Det råder ingen tvekan om att andningen är den viktigaste delen, när det gäller att spela trumpet, men utan en väl fungerande embouchure så kan man inte utnyttja en bra andningsteknik. Det fungerar likadant åt andra hållet, man måste ha en bra andningsteknik för att kunna ge embouchuren det ”bränsle” den behöver.

En väldigt enkel sak som kan göra stor nytta vid utvecklandet av en väl fungerande embouchure är att man lär sig att läppsurra (buzza) på rätt sätt, utan varken instrument eller munstycke. Första gången som jag själv kom i kontakt med detta var på folkhögskolenivå, dvs när jag redan hade spelat trumpet i mer än tio år! Detta är heller inget som det står särskilt mycket skrivet om i den trumpetlitteratur som man huvudsakligen använder sig av i Sverige, men det går att finna information om detta om man vill använda sig av den amerikanska litteratur som finns. Detta är en teknik som länge har varit både känd och använd av många stora trumpetpedagoger i USA med gott resultat!

Risken när man börjar spela på trumpet direkt är att man utvecklar en embouchure som inte är särskilt effektiv, kanske rentav dålig. När man enbart surrar på läpparna kan man inte göra så mycket fel (under förutsättning att läraren lär ut rätt läppsurrsteknik), som man kan göra när man får en trumpet vid munnen. Det är nämligen ganska lätt att kompensera en dålig embouchure med hjälp av att exempelvis trycka trumpetens hårdare mot munnen, vilket i det långa loppet ofta leder till att man får en svagare embouchure istället för en starkare. Att lära sig ”spela” på läpparna kan vara ett sätt att slippa dessa problem. Alla kan dock inte läppsurra och det är inget måste för att kunna spela.

En annan väldigt enkel sak som även den gör stor nytta är en sk isometrisk övning som går ut på att man håller en vanlig penna mellan läpparna på ett visst sätt för att träna upp läppmuskulaturen. Inte heller denna övning kan man läsa något om i den vanligaste trumpetlitteraturen som används i Sverige, trots att det är många stora amerikanska pedagoger som länge har använt denna teknik. Även denna övning kom jag i kontakt med på folkhögskolenivå, men det var för att jag själv letade information på internet! Det var först på musikhögskolan som någon lärare nämnde något om denna övning för mig!

En stor fördel med båda dessa övningar är att de kräver mycket liten tidsåtgång i förhållande till den nytta de gör. Därför borde dessa övningar vara extra intressanta med tanke på att man som trumpetlärare på en kulturskola i Sverige oftast har så lite som tjugo minuter till förfogande per elev vid enskild undervisning och om det istället är gruppundervisning med två till tre elever så rör det sig oftast om trettio minuters undervisningstid, alltså tio till femton minuter per elev och vecka. Givetvis ska man inte sitta och göra pennövningar varenda lektion, men om man som lärare visar hur eleven kan göra en sådan övning på egen hand, så behöver inte eleven spendera många minuter per dag för att ha mycket stor nytta av det.

En anledning till att många lärare verkar fokusera på melodiinlärning skulle kunna vara just bristen på undervisningstid. Eftersom uppvärmning av embouchure och andning är mycket viktigt om man vill kunna spela trumpet på ett effektivt sätt är det ganska lätt att förstå lärarnas dilemma, då det oftast tar minst tio minuter att värma upp, oftast mer, och det sällan finns extra övningsrum på musik- och kulturskolorna där eleverna kan värma upp på egen hand. Detta innebär att eleverna blir tvungna att använda en del av sin lektionstid för att värma upp och detta resulterar i antingen en snabbuppvärmning eller också väldigt lite tid över för eleven att lära sig exempelvis ny musik.

Att lära sig en bra spelteknik och utveckla ett bra sound är väldigt tidskrävande om man jämför med att lära sig melodier och då har kanske inte alltid läraren något val om han eller hon vill få eleven att känna någon utveckling. En enkel melodi går att lära sig på fem minuter, men det är mer eller mindre omöjligt att gå framåt med andningsteknik och embouchureutveckling på den tiden. Eleven klarar sig helt enkelt inte med den lilla handledning i teknik som kan ges på fem till tio minuter om eleven inte har material med sig hem som kan hjälpa denna att förstå och öva på egen

hand.

Om man är noggrann med att hjälpa eleverna till en bra embouchure redan från början så gör man både sig själv som lärare och även eleverna en stor tjänst, då det är betydligt svårare att lära om till en ny teknik om man har använt sig av en mindre bra under en längre tid. Att lägga om embouchuren är något som ställer mycket höga krav på elevens tålamod och viljestyrka, då det inte är ovanligt att man till en början blir sämre rent tekniskt. Att lägga om embouchure är något som kan ta lång tid, även om man får mycket bra vägledning av en skicklig pedagog. Clint McLaughlin ger i boken *How the Chops Work* bland annat exempel på olika embouchuretyper som man kan utgå ifrån och ha som stöd. Eftersom ingen människa har exakt likadana läppar och munhåla som någon annan, så kan man inte använda bilderna som facit, men definitivt som en god hjälp. Olika typer av embouchurer har olika för och nackdelar. Fem stycken av de största trumpetarna genom tiderna, Bill Chase, Maynard Ferguson, Arturo Sandoval, Doc Severinsen och Bobby Shew, använder sig alla av olika embouchurtyper. "One curls in (Stevens), one lots of lip pucker (Maggio), one buzzes, one Farkas, one plays a very open embouchure. 3 closed embouchures, 1 semi, and one open." (McLaughlin, 2003, sid 3)

Stevens Embouchure:

Make sure that your teeth are 1/4-1/2 of an inch apart. Bring your jaw forward making a flat playing surface. Make sure that your lips are touching and slightly push your lips together to make a cushion. Then PLACE the mouthpiece ON your lips.
To ascend you will push the lips together. The lips will have a natural tendency to slightly curl in. Use a PIVOT." (McLaughlin, 2003, sid 26)

Maggio (Pucker) Embouchure:

The Maggio system was established because Louis Maggio had sustained an injury which prevented him from playing any other system.
In this system you cushion the lips by extending them or puckering (like a monkey)
This puckering enables players to overcome physical malformations." (McLaughlin, 2003, sid 36)

Buzzing system:

Denna embouchuretyp kan se ut på flera sätt, men det som är typiskt är att man buzzar på exakt samma sätt utan munstycke och trumpet, som med.

Farkas Embouchure (Puckered smile):

This embouchure is described FULLY in "The Art of Brass Playing" by Phillip Farkas.
He told people to blow as if they were trying to cool soup. That is how he set the embouchure.
Say the letter "M"
In this embouchure you must point the CHIN down. It is the pointing of the chin that prevents you from stretching the lips too thinly.
The skin under your lower lip will be taut with no air pocket.
Your lips do not over lap nor do they roll in or out.
The corners of the mouth are held firmly in place.
To play with an extended range you must.
Use a pivot
Use a Tounge Arch
Remember use compressioin for range. Like finger pushing against finger." (McLaughlin, 2003, sid 8)

Superchops Embouchure:

The muscles of the chin are used to push the lips together and resist the air. The lip compression comes from pulling all of the muscles in toward the center. (side to side and top to bottom) This system does not use a tongue arch. Instead the tounge is placed very forward in your mouth to direct the airflow. All tonguing is to be done thru your teeth. (McLaughlin, 2003, sid 19)

Den embouchuretypen som Clint McLaughlin kallar för ”a very open embouchure” finns det inget speciellt namn på och han tar inte upp den detaljerat i sina böcker. En sak som är typiskt för denna embouchuretypen är att man har en ganska stor öppning mellan läpparna redan innan tonen startar. Det enda som håller tillbaka luftflödet är tungan som mer eller mindre fungerar som en ventil som man öppnar och stänger och som det ligger ett ständigt lufttryck mot. Detta är något som man kan använda med fördel om man ska spela enstaka höga och väldigt starka toner med skarp attack.

Dessa ovanstående embouchurer har alla sina för och nackdelar och de passar olika fysiska förutsättningar. Man kan inte bara välja ut en av dem och tro att det kommer ge ett fantastiskt resultat, men man kan använda dem som utgångspunkter för att finna det som passar en själv bäst. Embouchurens uppgift är att stå emot luften som man blåser ut och desto starkare och högre man vill kunna spela, desto starkare måste ens embouchure vara. Hemligheten ligger dock inte i att vara extraordinärt stark i muskulaturen, utan att använda den på det sätt man kan åstadkomma mest motståndskraft med minsta ansträngning. Man kan likna det vid att hålla en vikt i handen. Håller man en viss vikt med rak arm i nittio graders vinkel ut från kroppen, så orkar man inte hålla vikten lika länge som om man böjer armen en aning. Vikten blir ju inte tyngre bara för att man håller den rakt ut, däremot känns den tyngre för att man inte använder sina muskler på ett särskilt effektivt sätt. Detta är något som blir väldigt tydligt när man börjar hitta rätt embouchure i förhållande till sina egna förutsättningar, man upptäcker att det krävs betydligt mindre kraft än man trodde.

Varför är det så viktigt med en väl fungerande embouchure?

Jo, om man inte har en bra embouchure, så har man inte nytta av att ha en bra andning och vise versa. En bra embouchure måste kunna stå emot det tryck som kommer från luftströmmen och kontrollera denna för att kunna åstadkomma en fulländad ton och bra dynamik. Det finns dock många olika sätt att forma en embouchure på för att få den motståndskraftig mot lufttrycket, vissa sätt är mer effektiva än andra, men framförallt är det så att alla sätt inte passar alla trumpetare. Alla föds vi med olika läppkonstruktioner, tandformationer etc. och har därför olika förutsättningar. En viss läppformation (embouchure) kan få någon att spela utomordentligt väl, medan en annan inte låter alls bra med just den formationen. Därför är det viktigt att en lärare är medveten om att det finns många sätt på hur en bra embouchure kan formas och inte bara det sätt som har gjort dem själva framgångsrika i sitt spelande. För att veta detta måste man som lärare antingen ha experimenterat själv otroligt mycket eller också måste man vara insatt i den forskning som har gjorts inom området, annars finns risken att man förutsätter att allt det som har fungerat för en själv också kommer att fungera för ens elever. Det finns dock vissa saker som man generellt kan säga alltid gäller när man ska utveckla en embouchure som både ger en bra ton, ett bra höjdragregister och god uthållighet. En av dessa saker är att man ska undvika att dra mungiporna utåt (smajla) när man går uppåt i registret. En annan sak är att undvika användandet av onödig press från munstycket mot läpparna. En tredje sak är att ha en väl fungerande andning, för annars kan du inte åstadkomma de två första sakerna och få en bra ton som resultat.

Enligt Clint McLaughlin är det en kombination av sex saker som krävs för att spela trumpet bra. (observera att det finns undantag) ”Close lip setting (aperture) + mouthpiece pressure (just enough to make a seal) + lip compression + lip tension + tongue arch (forward) & Air (speed and support).” (McLaughlin, 2002, sid.14) Close lip setting betyder att man har läpparna ihop när man sätter an munstycket och att det är luften som skapar öppningen emellan dem. Mouthpiece pressure är trycket man lägger från munstycket mot munnen och detta skall alltså inte vara hårdare än att det precis räcker för att inte luften ska pysa ut vid sidorna. Lip compression är kompression mellan över och underläpp. Lip tension är läppanspänning, man kan inte dra mungiporna för mycket utåt, för då är det svårt att skapa kompression mellan läpparna och om man putar för mycket framåt med läpparna, så förlorar man den spänning som gör att läpparna kan vibrera snabbt nog. Tongue arch (forward) är hur man lyfter och sänker den främre delen av tungan. Air (speed and support) betyder helt enkelt luft och förmågan att komprimera och kontrollera den. För mig hade det varit till stor hjälp om någon av mina första lärare jag hade, kunde lärt mig om hur detta fungerar, men så var det inte. På den tiden då jag gick på musikskolan hade man som elev fortfarande fyrtio minuter enskild

undervisning per vecka, så tiden var egentligen inget större hinder! Mina lärare var dessutom skickliga trumpetare, så det kunde jag inte heller klaga på, dock hade ingen av de första lärarna något riktigt bra höjddregister! Problemet låg i att jag inte fick tillräcklig utbildning i de viktiga grunderna, med anpassning till mina förutsättningar. Till slut var det nära att jag slutade spela, då jag gick väldigt lite framåt rent tekniskt, trots att jag övade flera timmar om dagen. Lyckligtvis hade jag en lärare som var enastående entusiastisk och mycket skicklig på att motivera mig till att fortsätta spela, men han fick ju jobba onödigt hårt för att hålla mitt intresse uppe.

De flesta av Clint McLaughlins böcker är ganska nya, och de går, såvitt jag vet, bara att köpa dem via hans hemsida på internet, men det finns litteratur skriven långt tidigare, som innehåller mycket bra information om embouchure och andning! En sådan bok är *Trumpet Technique* av Delbert A. Dale. Denna bok är precis som merparten av Clints böcker inte någon övningsbok, utan innehåller mestadels text och bilder. Om man vill lära sig spela trumpet på ett effektivt sätt är en sådan typ av bok av mycket mer nytta än otaliga övningsböcker, om man nu inte får den information som krävs för övningarna av sin lärare. Varför den här typen av informationsböcker verkar användas så lite på svenska kultur- och musikskolor vet jag inte, men jag önskar att jag hade fått läsa en sådan bok när jag var runt tolv år gammal. Då tror jag att jag med hjälp av min lärare hade sluppit många av de speltekniska problem som jag har brottats med, även om det inte är någon garanti för det.

Hur upptäcker man då om någon har en dålig embouchure?

Om man anser att andningen fungerar godkänt så finns det ett par olika saker som man huvudsakligen bör vara uppmärksam på.

1) Om eleven blir trött i läpparna väldigt fort och dessutom får tydliga märken på läpparna efter spel, så är det troligt att denne trycker munstycket onödigt hårt mot läpparna, p.g.a. att läppmuskulaturen är underutvecklad, vilket beror på antingen för lite övning eller felaktig övning. Detta är ett mycket vanligt problem och det är dessutom svårt att lära om och spela utan att trycka lika hårt, därför är det en klar fördel om man lär sig att inte trycka i onödan redan från början. Detta kan rättas till genom att läppsurra korrekt och utföra isometriska läppövningar. Exempel på en isometrisk läppövning ges under avsnitt 2.1.

2) Om eleven blir trött i läpparna väldigt fort och har svårt med det övre registret, men inte har några tydliga märken på läpparna efter spel, så är det troligt att denne spelar med en för stor öppning mellan läpparna i förhållande till andningsteknik. Detta kan avhjälpas genom att man låter eleven ha läpparna i rätt position för spel, sätta an munstycket och sedan andas in genom näsan istället för genom munnen, tills dess att eleven blivit van vid den nya känslan. Anledningen till att man inte alltid gör på detta sättet är att det tar längre tid att andas in stora mängder luft genom näsan och det är inte alltid man har tid till det när man spelar ett musikstycke.

Observera att ovanstående gäller under förutsättning att andningstekniken är förhållandevis bra. Stora problem med andningstekniken är betydligt vanligare än stora problem med embouchuren och ofta är det så att en dålig andningsteknik kan skapa problem med embouchuren p.g.a. att man kompenserar för den dåliga andningen genom att lägga sig till med dåliga ovanor, som exempelvis för mycket munstyckspress. Därför ska man alltid försäkra sig om att andningen fungerar godkänt innan man börja ändra på något som har med embouchuren att göra. En sak man ska undvika att göra är att börja experimentera med någon elevs embouchure om det inte verkligen behövs. Eftersom en embouchure kan se ut på så många olika sätt är det viktigt att inte låta utseendet påverka en för mycket som lärare, däremot bör man vara uppmärksam på tonen. Om det både låter illa och ser konstigt ut är det möjligt att eleven skulle kunna bli hjälpt av vissa justeringar. Man bör dock tänka på att även en, till elevens förutsättningar, väl anpassad embouchure kräver övning för att låta bra.

4.2 Andning

En korrekt andningsteknik eller blåsteknik som man också kan kalla det, är den mest fundamentala delen i trumpetsteknik.

Att blåsa i en trumpet borde väl vara ganska enkelt, eller? Alla kan ju blåsa! Riktigt så enkelt är det

inte när det gäller att spela ett blåsinstrument som trumpeteten. Här är det av största vikt att man lär sig både andas in och ut på ett avslappnat sätt och dessutom lär sig kontrollera lufthastighet samt luftmängd på samma gång. Vill man dessutom utveckla ett riktigt bra höjddregister måste man kunna sätta väldigt hög fart på luften när man andas ut. För att lyckas få en sådan fart på luften krävs det att man använder rätt muskler och tänker på rätt sätt. En som verkligen vet hur man gör detta är den svenska jazztrumpetaren och höjdspecialisten Lasse Lindgren. I intervjun med honom berättar han att en vanlig missuppfattning är att man ska använda diafragman och att det är detta som kallas för stödet. ”Den muskeln arbetar åt fel håll...helt andra hållet, så man använder inte diafragman utan det är magmuskulaturen som måste användas”

Clint McLaughlin skriver i sin bok ”The pros talk embouchure” följande: ”Finally everyone thinks they breathe and support the air correctly. However; most players do not. I did not before I studied with Jake. If you really did you would be playing like Maynard or Bud.” (McLaughlin, 2002, sid.13)

Att så många tror att de gör rätt när det gäller andningstekniken när de i själva verket inte gör det, beror på att nästan allt som har med andningen att göra sker inuti kroppen. Man märker inte att man har gjort fel förrän man plötsligt lyckas göra rätt och får en riktig aha-upplevelse.

En sak som skulle kunna påverka att många lär sig en ineffektiv blåsteknik är att det kan se väldigt jobbigt ut även när vissa skickliga trumpetare spelar, trots att det egentligen inte är så jobbigt. Då är det lätt att man som ung oerfaren trumpetare tror att man måste ta i med hela kroppen för att exempelvis spela höga toner. Detta kan leda till någonting som kallas ”The Valsalsa Maneuver” dvs att man stänger strupen ofrivilligt. För att inte detta skall ske måste man vara väldigt avslappnad i den övre delen av kroppen samtidigt som man ”tar i” med den nedre delen av magen. Det kanske inte låter särskilt svårt, men om man är van att ta i längre upp i kroppen när man blåser ut, så kan det till en början nästan kännas omöjligt att vara avslappnad där samtidigt som man trycker på med nedre delen av magmuskulaturen. Den rätta känslan när man ska sätta fart på luften påminner till stor del om hur det känns när man hostar, bortsett från den stängning man gör i strupen då. Den nedre delen av magmuskulaturen åker inåt och uppåt samtidigt. Hur detta verkligen fungerar fick jag förklarat för mig först på högskolenivå! Det finns de som förespråkar att magen ska åka utåt när man blåser ut och detta är något som man verkligen inte ska lyssna på. I värsta fall kan denna teknik leda till att man drabbas av bräck och även om man inte råkar ut för det kommer man aldrig att bli någon vidare bra trumpetare om man andas på det sättet. Andningen påverkas också av hur bra embouchure man har. Om man har en embouchure som exempelvis inte vibrerar särskilt lätt till följd av att man kanske har spelat alldeles för mycket starkt, så krävs det mycket mer luft för att få embouchuren att vibrera. Detta kan leda till att man får ta i onödigt mycket redan långt ner i registret och därför inte har mer fart att ge luften när det behövs. Därför kan det inte påpekas tillräckligt många gånger att andning och embouchure påverkar varannat väldigt mycket. Kunskap om hur allt fungerar är den enda möjligheten att bli en bra trumpetare om man nu inte tillhör den lilla privilegierade grupp som lyckas göra allt rätt från början utan att behöva fundera över det. Givetvis kan man även experimentera sig fram till en bra teknik, men det blir ju så mycket enklare om man utgår från den kunskap som redan finns dokumenterad, när man experimenterar. Då kan man spara massor av tid på att slippa göra misstag som man kanske annars hade gjort.

5. Slutdiskussion

Det pratas mycket om att utbildning ska vara roligt, men är det någon vits med att en utbildning är rolig om den inte även ger ett tillfredsställande resultat och blir den verkligen rolig om man som elev utvecklas sakta? Hela idén med att utbilda sig, vad det än gäller, är ju att bli så bra som möjligt på det man utbildar sig inom. Om man inte vill bli så bra som möjligt är det ju inte heller så stor vits att lägga ner tid på en utbildning. Jag tycker att glädjen i att utbilda sig ska komma ifrån känslan att man blir bättre, för annars blir inte glädjen ihållande. Det finns massor av barn som dagligen sitter och nöter samma ”bana” på ett tv-spel enbart för att komma vidare till nästa bana. Förmodligen tycker de inte att detta nöandet är särskilt roligt, men tillfredsställelsen de får när de äntligen klarar banan gör att de står ut med nöandet. Vilket barn som helst skulle säkert tröttna på ett spel om de efter ett stort antal försök inte lyckades komma vidare, för då hade ju inte nöandet gjort någon nytta. Likaså skulle de förr eller senare tröttna om spelet var så enkelt att ta sig vidare på, att det bara kändes som ett tidsfördriv som inte gav något. Vi som undervisar barn och ungdomar i trumpetspeländets konst måste förstå att om vi bara har tillräcklig kunskap för att ge eleverna nycklarna till en bra teknik, så kommer de förmodligen att stå ut med de övningar som krävs och som vid en första anblick inte verkar särskilt roliga. Om vi däremot inte har kunskap till att ge dem de nycklar som krävs för att utvecklas, så kommer de tröttna även om de får spela roliga låtar som de tycker om. Jag är helt övertygad om att den största faran inte ligger i att vissa övningar är tråkiga, utan snarare i elevernas känsla av att inte utvecklas. Som jag skrev i inledningen var jag själv nära att ge upp speländet och det hade bara att göra med att jag inte utvecklades på det sättet som jag ville. Jag blev frustrerad över att göra alla dessa övningar och inte bli märkbart bättre. Nu i efterhand är jag glad att jag inte gav upp, för jag älskar att spela trumpet igen och det beror på att jag hela tiden utvecklas. Jag spelar fortfarande en hel del av de övningar som jag spelade förr, men nu vet jag hur jag ska göra för att de ska ge mig de resultat jag vill. De flesta som börjar spela trumpet kan utvecklas ganska fort alldeles i initialskedet även om de inte har särskilt bra teknik. Problemen uppstår oftast aningen senare, när eleven hamnar på en slags plåtå som den inte kan ta sig över trots flitigt övande. Även om man som lärare har mycket goda kunskaper i embouchure och andning och gör sitt bästa för att lära ut en bra teknik till eleven, så kommer en del elever hamna på en sådan här plåtå. Då är det viktigt att man som lärare kan rätta till det som behövs rättas till för att eleven ska kunna fortsätta utvecklas. Fastnar de för länge på den här så kallade plåtån, så är risken överhängande att de tröttnar på att spela. Man bör vara medveten om att det är mycket enklare att rätta till ett problem som inte har funnits så länge, än ett problem som har hunnit bli en rotad vana hos eleven. En nyckel till att lyckas med sina elever tror jag är ens egen vilja till att själv utvecklas. Om man hela tiden utmanar sig själv, så fastnar man inte i gamla rutiner. Det betyder inte att rutiner måste vara något dåligt, för barn behöver det för trygghetens skull, men det är lätt hänt att teknisk undervisning på trumpet blir för rutinmässig, eftersom mycket handlar om att göra på exakt samma sätt om och om igen när man lär sig något nytt. Att lära sig spela trumpet bra är inte lätt, det kräver mycket koncentration och mycket jobb. Att jobba som trumpetpedagog är heller ingen lätt uppgift om man vill lyckas. Eftersom trumpetten är ett instrument som kräver väldigt mycket av eleven, kräver det samtidigt väldigt mycket av läraren, särskilt kunskap om det grundläggande, nämligen andning och embouchure. Det spelar ingen roll hur mycket pedagogiska knep man kan och använder sig av om man inte har en mycket stor ämneskunskap som lärare. Jag påstår absolut inte att de trumpetlärare som jobbar runt om i Sverige inte har denna kunskap, utan jag vill bara lyfta fram vikten av embouchure och andningsteknik, då jag tycker att det fokuseras för lite på det.

6. Källförteckning referenser

Litteratur:

- Abeles, Harold F. Hoffer, Charles R. Klotman, Robert H. (1984). *Foundations of Music Educaions*. Shirmer Books, New York
- Arban, J.B (1970). *Skola för trumpet*. AB Nordiska Musikförlaget, Stockholm
- Bruhn, Siglind (1995). *The education of the professional musician*. The University of Western Australia
- Fisher, Carl (1984). *H.L Clarke, Technical studies for the cornet*. New York
- McLaughlin, Clint (1998). *Trumpet FAQ's*. Grand Prairie, Texas
- McLaughlin, Clint (1999:1). *The No Nonsense Trumpet From A-Z*. Grand Prairie, Texas
- McLaughlin, Clint (1999:2). *The Next Level*. Grand Prairie, Texas
- McLaughlin, Clint (2001). *Air on the move, Extended Range and Endurance on the Trumpet*. Grand Prairie, Texas
- McLaughlin, Clint (2002). *The Pros Talk Embouchure*. Grand Prairie, Texas
- McLaughlin, Clint (2003:1). *How the Chops Work*. Grand Prairie, Texas
- McLaughlin, Clint (2003:2). *Chops Builder*. Grand Prairie, Texas
- McLaughlin, Clint (2004). *30 Minutes A Day, How to improve on a limited practice schedule*. Grand Prairie, Texas
- Persson, Torgil (2001). *Den kommunala Musikskolans framväxt och turbulenta 90-tal*. Göteborg
- Utbult, Jan (2001:1) *Blåsbuss 1: Trumpet*. Notpostens Förlag
- Utbult, Jan (2001:2) *Blåsbuss 2: Trumpet*. Notpostens Förlag
- Utbult, Jan (2001:3) *Blåsbuss 3: Trumpet*. Notpostens Förlag

Intervjuer:

Lasse Lindgren 2006-12-12

Trp-pedagog 1 v. 49

Trp-pedagog 2 v. 49

Trp-pedagog 3 v. 49

Trp-pedagog 4 v. 49

Trp-pedagog 5 v. 49

Internet,

<http://www.bbtrumpet.com>

<http://www.ne.se>

<http://grovemusic.com>